Rättsfallssamlingen

DOMSTOLENS DOM (nionde avdelningen)

den 21 mars 2024*

”Begäran om förhandsavgörande – Konsumentskydd – Konsumentkreditavtal – Direktiv 2008/48/EG – Artiklarna 3 g, 10.2 g och 23 – Konsumentens sammanlagda kreditkostnad – Information om relevanta kostnader har inte lämnats – Påföljd – Direktiv 93/13/EEG – Oskäliga avtalsvillkor i konsumentavtal – Artiklarna 3.1, 4.2, 6.1 och 7.1 – Punkt 1 o i bilagan till direktiv 93/13/EEG – Kompletterande tjänster till ett konsumentkreditavtal – Avtalsvillkor som innebär att en konsument som köper dessa tjänster ges företräde vid prövningen av kreditansökan och utbetalningen av lånebeloppet samt möjlighet att mot betalning av en avgift skjuta fram förfallodatum eller ändra amorteringsplanen”

I mål C-714/22,

angående en begäran om förhandsavgörande enligt artikel 267 FEUF, framställd av Sofiyski rayonen sad (Distriktsdomstolen i Sofia, Bulgarien) genom beslut av den 21 november 2022, som inkom till domstolen den 22 november 2022, i målet

S.R.G.

mot

Profi Credit Bulgaria EOOD,

meddelar

DOMSTOLEN (nionde avdelningen)

sammansatt av avdelningsordföranden O. Spineanu-Matei (referent), samt domarna S. Rodin och L.S. Rossi,

generaladvokat: J. Richard de la Tour,

justitiesekreterare: handläggaren R. Stefanova-Kamisheva,

efter det skriftliga förfarandet och förhandlingen den 15 november 2023,

med beaktande av de yttranden som avgetts av:

– Profi Credit Bulgaria EOOD, genom H. Hinov, M. Voynova, advokati, och K. Vonidova-Milcheva,

* Rättegångsspråk: bulgariska.

– Europeiska kommissionen, genom N. Nikolova, I. Rubene och N. Ruiz García, samtliga i egenskap av ombud,

med hänsyn till beslutet, efter att ha hört generaladvokaten, att avgöra målet utan förslag till avgörande,

följande

Dom

1 Begäran om förhandsavgörande avser tolkningen av artiklarna 3.1, 4.1 och 4.2, 6.1 samt 7.1 i rådets direktiv 93/13/EEG av den 5 april 1993 om oskäliga villkor i konsumentavtal (EGT L 95, 1993, s. 29; svensk specialutgåva, område 15, volym 12, s. 169), av punkt 1 o i bilagan till direktiv 93/13 samt av artiklarna 3 g, 10.2 g och 23 i Europaparlamentets och rådets direktiv 2008/48/EG av den 23 april 2008 om konsumentkreditavtal och om upphävande av rådets direktiv 87/102/EEG (EUT L 133, 2008, s. 66).

2 Begäran har framställts i ett mål mellan S.R.G., som är bosatt i Bulgarien, och Profi Credit Bulgaria EOOD, ett kreditinstitut bildat enligt bulgarisk rätt. Målet rör frågan om ogiltighet av ett kreditavtal och följderna därav för återbetalningen av belopp som förfallit till betalning i form av ränta och avgifter som betalats enligt avtalet.

Tillämpliga bestämmelser

Unionsrätt

Direktiv 93/13

3 I artikel 3 i direktiv 93/13 föreskrivs följande:

”1. Ett avtalsvillkor som inte har varit föremål för individuell förhandling skall anses vara oskäligt om det i strid med kravet på god sed medför en betydande obalans i parternas rättigheter och skyldigheter enligt avtalet till nackdel för konsumenten.

2. Det skall alltid anses att ett avtalsvillkor inte har varit föremål för individuell förhandling om det har utarbetats i förväg och konsumenten därför inte har haft möjlighet att påverka villkorets innehåll; detta gäller särskilt i samband med i förväg formulerade standardavtal.

Den omständigheten att vissa delar av ett villkor eller ett särskilt villkor har varit föremål för individuell förhandling utesluter inte att denna artikel tillämpas på resten av avtalet, om en samlad bedömning av avtalet leder till slutsatsen att det likväl rör sig om ett i förväg formulerat standardavtal.

Om en näringsidkare hävdar att ett standardvillkor har varit föremål för individuell förhandling, har han bevisbördan för sitt påstående.

3. Bilagan innehåller en vägledande, inte uttömmande lista på villkor som kan anses oskäliga.”

4 I artikel 4 i direktiv 93/13 föreskrivs följande:

”1. Utan att det påverkar tillämpningen av artikel 7 skall frågan om ett avtalsvillkor är oskäligt bedömas med beaktande av vilken typ av varor eller tjänster som avtalet avser och med hänsyn tagen, vid tiden för avtalets ingående, till alla omständigheter i samband med att avtalet ingicks samt till alla övriga villkor i avtalet eller något annat avtal som det är beroende av.

2. Bedömningen av avtalsvillkors oskälighet skall inte avse vare sig beskrivningen av avtalets huvudföremål eller å ena sidan förhållandet mellan pris och ersättning och å andra sidan sålda tjänster eller varor; detta gäller i den mån dessa villkor är klart och begripligt formulerade.”

5 I artikel 6.1 i direktiv 93/13 föreskrivs följande:

”Medlemsstaterna skall föreskriva att oskäliga villkor som används i avtal som en näringsidkare sluter med en konsument inte är, på sätt som närmare stadgas i deras nationella rätt, bindande för konsumenten och att avtalet skall förbli bindande för parterna på samma grunder, om det kan bestå utan de oskäliga villkoren.”

6 I artikel 7.1 i direktiv 93/13 föreskrivs följande:

”Medlemsstaterna skall se till att det i konsumenternas och konkurrenternas intresse finns lämpliga och effektiva medel för att hindra fortsatt användning av oskäliga villkor i avtal som näringsidkare sluter med konsumenter.”

7 Bilagan till direktiv 93/13 har rubriken ”Klausuler som avses i artikel 3.3”. Punkt 1 o i bilagan har följande lydelse:

”1. Avtalsvillkor vars mål eller konsekvens är

…

o) att förplikta konsumenten att fullgöra alla sina skyldigheter även om inte näringsidkaren fullgör sina”.

Direktiv 2008/48

8 Skälen 7, 19, 20, 43 och 47 i direktiv 2008/48 har följande lydelse:

”(19) För att konsumenten ska kunna fatta ett välgrundat beslut bör denne innan avtalet ingås få tillräcklig information, som denne får ta med sig och begrunda, om villkor och kostnader för krediten samt om sina skyldigheter. För att säkerställa största möjliga öppenhet och jämförbarhet bör erbjudandena särskilt inbegripa uppgifter om den effektiva räntan för krediten, som bör beräknas på samma sätt inom hela [unionen]. …

(20) Konsumentens sammanlagda kreditkostnad bör omfatta alla kostnader, inklusive ränta, provision, skatter, avgifter till kreditförmedlare och andra avgifter som konsumenten måste betala i samband med kreditavtalet med undantag av notariatsavgifter. …

…

(43) För att främja upprättandet av en väl fungerande inre marknad och garantera en hög skyddsnivå för konsumenterna i hela gemenskapen är det nödvändigt att säkerställa att uppgifter om den effektiva räntan kan jämföras inom hela [unionen]. … Därför bör konsumentens sammanlagda kreditkostnad entydigt och uttömmande definieras i det här direktivet.

…

(47) Medlemsstaterna bör anta regler om vilka [påföljder] som ska tillämpas vid överträdelser av de nationella bestämmelser som antagits till följd av detta direktiv och se till att de genomförs. Medlemsstaterna bör behålla rätten att välja [påföljder], men de fastställda [påföljderna] bör vara effektiva, proportionella och avskräckande.

9 I artikel 3 (”Definitioner”) i direktiv 2008/48 anges följande:

”I detta direktiv gäller följande definitioner:

…

g) *konsumentens sammanlagda kreditkostnad*: samtliga kostnader, inklusive ränta, provision, skatter och alla andra slags avgifter, som konsumenten måste betala i samband med kreditavtalet och som kreditgivaren känner till, med undantag för notariatsavgifter; kostnader för kompletterande tjänster till kreditavtalet, särskilt försäkringspremier, ska också inbegripas om även tecknande av ett tjänsteavtal är obligatoriskt för att erhålla krediten eller för att erhålla den på de villkor som angavs i marknadsföringen.

…

i) *effektiv ränta*: konsumentens sammanlagda kreditkostnad, uttryckt i procent per år av den sammanlagda krediten, i förekommande fall med tillägg av de kostnader som avses i artikel 19.2.

…”

10 I punkt 2 i artikel 10 (”Information som ska ges i kreditavtal”) i direktiv 2008/48 föreskrivs följande:

”Kreditavtalet ska på ett klart och kortfattat sätt innehålla uppgift om följande:

…

g) Den effektiva räntan och det sammanlagda belopp som ska betalas av konsumenten och som beräknas vid den tidpunkt då kreditavtalet ingås; alla antaganden utifrån vilka den räntesatsen har beräknats ska anges.

…”

11 I punkt 2 i artikel 19 (”Beräkning av den effektiva räntan”) i direktiv 2008/48 föreskrivs följande:

”För beräkning av den effektiva räntan ska konsumentens sammanlagda kreditkostnad bestämmas, exklusive eventuella avgifter som ska betalas av konsumenten på grund av att någon skyldighet enligt

kreditavtalet inte har fullgjorts samt andra avgifter än det pris som konsumenten ska betala när denne köper en vara eller en tjänst, oavsett om köpet sker kontant eller på kredit.

Kostnaderna för administration av ett konto som registrerar både betalningstransaktioner och utnyttjade krediter, kostnader för användning av ett betalningsmedel som samtidigt gör det möjligt att göra betalningar och utnyttja krediten samt andra kostnader för betalningar ska anses vara en del av konsumentens sammanlagda kreditkostnader, om det inte är frivilligt att öppna kontot och kostnaderna för kontot tydligt och separat anges i kreditavtalet eller något annat avtal som ingåtts med konsumenten.”

12 Artikel 22 (”Harmonisering och detta direktivs tvingande karaktär”) i direktiv 2008/48 har följande lydelse:

”…

3. Medlemsstaterna ska också säkerställa att de bestämmelser de antar för att genomföra detta direktiv inte kan kringgås genom det sätt på vilket avtal formuleras, t.ex. genom att integrera sådana kreditutnyttjanden eller kreditavtal som omfattas av tillämpningsområdet i detta direktiv i kreditavtal vars karaktär eller syfte skulle göra det möjligt att undvika tillämpning av direktivet.

4. Medlemsstaterna ska vidta de åtgärder som behövs för att se till att konsumenterna inte berövas det skydd som de ges enligt detta direktiv genom att lagen i ett tredjeland väljs som tillämplig lag på kreditavtalet, i de fall då kreditavtalet har nära anknytning till en eller flera medlemsstaters territorium.”

13 I artikel 23 (”[Påföljder]”) i direktiv 2008/48 anges följande:

”Medlemsstaterna ska fastställa bestämmelser om [påföljder] som ska tillämpas vid överträdelse av de nationella bestämmelser som antas enligt detta direktiv och vidta alla åtgärder som krävs för att säkerställa att de genomförs. [Påföljderna] ska vara effektiva, proportionella och avskräckande.”

Bulgarisk rätt

Lagen om förpliktelser och avtal

14 I artikel 26.1 i Zakon za zadalzheniyata i dogovorite (lagen om förpliktelser och avtal, DV nr 275 av den 22 november 1950) föreskrivs följande:

”Avtal som strider mot eller utgör ett kringgående av lag samt avtal som strider mot goda seder, inbegripet avtal om framtida arv, är ogiltiga.”

ZPK

15 I artikel 10a i Zakon za potrebitelskia kredit (konsumentkreditlagen, DV nr 18 av den 5 mars 2010) (nedan kallad ZPK) föreskrivs följande:

”1) Kreditgivaren får ta ut avgifter och provisioner av konsumenten för kompletterande tjänster till konsumentkreditavtalet.

2) Kreditgivaren får inte ta ut avgifter och provisioner för verksamhet hänförlig till utbetalning och handläggning av krediten.

3) Kreditgivaren får endast en gång ta ut avgifter och/eller provisioner för en och samma transaktion.

4) Av konsumentkreditavtalet ska klart och tydligt framgå vilken typ av avgifter och/eller provisioner som tas ut och deras storlek samt vad de avser.”

16 I artikel 11 ZPK föreskrivs följande:

”1) Konsumentkreditavtalet ska vara begripligt formulerat och innehålla information om följande:

…

10. Effektiv ränta och kreditkostnad, beräknade som ett sammanlagt belopp vid den tidpunkt då kreditavtalet ingås. Här ska anges vilka av de i bilaga 1 angivna metoderna som använts vid beräkningen av den effektiva räntan och kreditkostnaden.

…”

17 I artikel 19 ZPK föreskrivs följande:

”1) Med effektiv ränta avses kreditkostnaden (det vill säga det sammanlagda beloppet av alla räntor, andra direkta och indirekta kostnader, provisioner eller andra ersättningar … som konsumenten har att erlägga med anledning av krediten) angiven som en årlig ränta beräknad på kreditbeloppet.

2) Den effektiva räntan för krediten ska beräknas enligt en formel…

3) Beräkningsunderlaget för den effektiva räntan ska inte innefatta

1. avgifter som konsumenten betalar vid bristande betalning enligt kreditavtalet,

2. andra avgifter än varans eller tjänstens inköpspris vid köp av en vara eller tjänst, oavsett om köpet sker kontant eller på kredit, eller

3. kontoavgifter som tas ut i samband med konsumentkreditavtalet, vilka … ska anges på ett klart och tydligt sätt i kreditavtalet eller i annat avtal som ingåtts med konsumenten.

4) … Den effektiva räntan får inte vara högre än fem gånger den lagstadgade dröjsmålsräntan [i bulgariska leva (BGN)] eller i utländsk valuta, i enlighet med vad som fastställts genom beslut av Bulgariens ministerråd.

5) … Avtalsvillkor som strider mot bestämmelsen i punkt 4 är ogiltiga.

6) … I fall där betalningar har skett enligt avtal som innehåller villkor som har förklarats vara ogiltiga enligt punkt 5, ska belopp överskridande den i punkt 4 angivna gränsen som kreditgivaren tagit ut avräknas mot kvarvarande avbetalningar av krediten.”

18 I artikel 21 ZPK föreskrivs följande:

”1) Ett villkor i ett konsumentkreditavtal som har till syfte eller resultat att kringgå kraven i denna lag är ogiltigt.

2) Ett villkor i ett konsumentkreditavtal med fast ränta som innebär att kreditgivaren får en högre ersättning än vad som föreskrivs i artikel 32.4 är ogiltigt.”

19 I artikel 22 ZPK föreskrivs följande:

”… Ett konsumentkreditavtal är ogiltigt om det strider mot kraven i artiklarna 10.1, 11.1 leden 7–12 och 20 och 11.2 samt 12.1 leden 7–9.”

20 I artikel 23 i ZPK föreskrivs följande:

”Om ett konsumentkreditavtal förklaras vara ogiltigt, ska konsumenten endast vara skyldig att betala lånets nettovärde (kapitalbelopp) och är således inte skyldig att betala räntor eller andra kreditkostnader.”

21 I artikel 1 led 1 i tilläggsbestämmelserna till ZPK föreskrivs följande:

”I denna lag gäller följande definitioner:

konsumentens sammanlagda kreditkostnad: samtliga kostnader, inklusive ränta, provision, skatter och alla andra slags avgifter, som konsumenten måste betala i samband med kreditavtalet och som kreditgivaren känner till, inklusive kostnader för kompletterande tjänster till kreditavtalet, särskilt försäkringspremier, ska också inbegripas om även tecknande av ett tjänsteavtal är obligatoriskt för att erhålla krediten eller för att erhålla den på de villkor som angavs i marknadsföringen. Konsumentens sammanlagda kreditkostnad ska inte omfatta notariatsavgifter.”

GPK

22 I artikel 7.3 i Grazhdanski protsesualen kodeks (civilprocesslagen, DV nr 59 av den 20 juli 2007) (nedan kallad GPK) föreskrivs följande:

”… Domstolen ska på eget initiativ pröva om ett konsumentavtal innehåller oskäliga villkor. Den ska ge parterna möjlighet att yttra sig över dessa frågor.”

23 I artikel 78 GPK föreskrivs följande:

”1) Svaranden är ersättningsskyldig för kärandens rättegångskostnader, i form av ansökningsavgifter och eventuella advokatarvoden, i den utsträckning som käranden vunnit målet.

2) Om käranden har inlett rättegång utan att svaranden gett anledning därtill, och svaranden medger talan, ska käranden bära sina rättegångskostnader.

3) Även svaranden har rätt att kräva ersättning för sina kostnader i den utsträckning som denne har vunnit målet.

4) Svaranden ska även ha rätt till ersättning för sina kostnader om målet avskrivs.

…”

Målet vid den nationella domstolen och tolkningsfrågorna

24 Den 10 oktober 2019 ingick parterna i det nationella målet, S.R.G. och Profi Credit Bulgaria, ett konsumentkreditavtal avseende ett lån på 5 000 BGN (cirka 2 500 euro) med en löptid på 36 månader. Enligt avtalet var den årliga räntan 41 procent och den effektiva räntan 49,02 procent. Den sammanlagda kreditkostnaden uppgick enligt detta avtal till 8 765,02 BGN (cirka 4 400 euro).

25 I avtalet angavs att kunden hade möjlighet att köpa en eller flera kompletterande tjänster. Villkoren för utnyttjande av dessa tjänster beskrevs i detalj i de allmänna avtalsvillkoren. Enligt punkt 15 i de allmänna avtalsvillkoren kunde kunden välja att inte köpa några kompletterande tjänster alls eller att köpa en eller flera sådana tjänster. I punkt 15.1 i dessa villkor beskrevs tjänsten ”Fast” så, att den gav kunden förtur vid prövningen av kreditansökan och vid utbetalningen av krediten. Om denna tjänst hade köpts till skulle utbetalningen ske inom 24 timmar från det att kreditgivaren mottagit det undertecknade kreditavtalet. I punkt 15.2 i de allmänna avtalsvillkoren beskrevs tjänsten ”Flexi” så, att den på vissa villkor gjorde det möjligt att ändra den ursprungliga återbetalningsplanen. Tjänsten gav kunden möjlighet att skjuta fram förfallodatum vid bland annat arbetsoförmåga, uppsägning av anställning, tjänstledighet utan lön, förlust av eller skada på egendom till följd av en katastrof eller vid dödsfall av person som bidrar till hushållets inkomster. Enligt punkt 15.2.2.1 i villkoren var kunden tvungen att underteckna ett tillägg till kreditavtalet för att kunna utnyttja tjänsten ”Flexi”.

26 S.R.G. valde att köpa de kompletterande tjänsterna ”Fast” och ”Flexi” till ett pris av 1 250 BGN (cirka 625 euro) respektive 2 500 BGN (cirka 1 250 euro). Dessa avgifter ingick i amorteringsplanen som en del av kreditavtalet, vilket innebar att det sammanlagda åtagandet för krediten därigenom uppgick till ett belopp på 12 515,02 BGN (cirka 6 257 euro).

27 Den hänskjutande domstolen har i sin begäran om förhandsavgörande lämnat följande upplysningar om det nationella målet. Det är ostridigt mellan parterna att S.R.G. vid kreditavtalets ingående frivilligt uttryckte en önskan om att köpa till de nyss nämnda kompletterande tjänsterna, och det har inte påstått att S.R.G. skulle ha blivit vilseledd vad gäller vilken typ av avtal det var fråga om. I målet har det inte heller gjorts gällande att Profi Credit Bulgaria skulle ha vägrat bevilja krediten om dessa tjänster inte hade köpts.

28 S.R.G. har i målet väckt en negativ fastställelsetalan mot Profi Credit Bulgaria och yrkat att den hänskjutande domstolen ska fastställa att hon inte är skyldig att betala ett belopp på sammanlagt 7 515,02 BGN (cirka 3 775 euro), varav 3 765,02 BGN (cirka 1 900 euro) motsvarar den kumulerade avtalsenliga räntan, beräknad som den årliga krediträntan och den effektiva räntan för hela konsumentkreditavtalets löptid, och 3 750 BGN (cirka 1 875 euro) motsvarar hela det belopp som ska betalas i ersättning för de kompletterande tjänsterna ”Fast” och ”Flexi”.

29 S.R.G. har till stöd för sin talan åberopat att de villkor i konsumentkreditavtalet som förpliktar henne att betala årlig ränta, effektiv ränta och ersättning för de kompletterande tjänsterna är ogiltiga, eftersom de strider mot goda seder. Hon har därvid gjort gällande att nämnda tjänster, för vilka ersättningen överstiger hälften av det beviljade kreditbeloppet, i själva verket utgör ett led i den ordinarie verksamheten vid kreditförvaltning. Enligt artikel 10a.2 ZPK får kreditgivaren dock inte kräva betalning av avgifter och provisioner för denna verksamhet. Vidare har hon anfört att priset för dessa tjänster borde ha inkluderats i den effektiva räntan, eftersom den utgör en

kostnad som ingår i kreditavtalet och i den aktuella amorteringsplanen. Enligt S.R.G. underlät Profi Credit Bulgaria dock medvetet att inkludera priset för de kompletterande tjänsterna i den effektiva räntan i syfte att kringgå artikel 19.4 ZPK, enligt vilken den effektiva räntan inte får vara högre än fem gånger den lagstadgade dröjsmålsräntan i BGN eller i utländsk valuta.

30 Profi Credit Bulgaria har för sin del hävdat att S.R.G. själv valde att köpa de kompletterande tjänsterna ”Fast” och ”Flexi” och att hon haft tillgång till all nödvändig förhandsinformation om tjänsterna innan avtalet ingicks. Hon valde även att utnyttja dessa tjänster. Vad gäller räntesatserna och beräkningen av den effektiva räntan har Profi Credit Bulgaria gjort gällande att det i kreditavtalet angavs att denna beräkning gjordes på grundval av de ursprungliga räntebeloppen och de övriga kostnaderna och att den skulle tillämpas fram till utgången av avtalets löptid.

31 Det som den hänskjutande domstolen i detta sammanhang vill få klarhet i är för det första hur direktiv 2008/48 ska tolkas, bland annat vad gäller fastställandet av den effektiva räntan och följderna av att den effektiva räntan har angetts på ett oriktigt sätt i ett kreditavtal samt frågan huruvida den påföljd som föreskrivs i den bulgariska lagstiftningen för en sådan oriktig angivelse är proportionerlig.

32 Den hänskjutande domstolen har därvid anfört följande. Av artikel 22 ZPK, jämförd med artiklarna 11.1 led 10 och 23 i samma lag, framgår att ett konsumentkreditavtal som inte anger den effektiva räntan är ogiltigt och att konsumenten då endast är skyldig att betala lånets kapitalbelopp, utan ränta eller avgifter. I det nationella målet uppkommer således frågan huruvida den avtalade ersättningen för de kompletterande tjänsterna ”Fast” och ”Flexi” utgör en kostnad som borde ha inkluderats i beräkningsformeln för den effektiva räntan, i enlighet med artikel 3 g i direktiv 2008/48, och huruvida den oriktiga angivelsen av räntebeloppet i det aktuella kreditavtalet kunde likställas med att uppgift om räntebeloppet saknades. Vidare uppkommer fråga huruvida en nationell lagstiftning enligt vilken oriktig angivelse av den effektiva räntan drabbas av ogiltighetspåföljd, vilket innebär att kreditgivaren därigenom fråntas sin rätt till ränta och avgifter enligt avtalet, kan anses vara proportionerlig, i den mening som avses i direktivet.

33 För det andra vill den hänskjutande domstolen, med hänvisning till sin skyldighet att pröva huruvida villkoren i konsumentavtal är oskäliga, få klarhet i hur direktiv 93/13 ska tolkas, bland annat vad gäller frågan huruvida villkor i ett kreditavtal som avser kompletterande tjänster av nu aktuellt slag omfattas av kreditavtalets huvudföremål och, i förekommande fall, huruvida de är oskäliga.

34 För det tredje vill den hänskjutande domstolen, med hänvisning till den tolkning av direktiv 93/13 som EU-domstolen gjorde i domen av den 16 juli 2020, Caixabank och Banco Bilbao Vizcaya Argentaria (C-224/19 och C-259/19, EU:C:2020:578), få klarhet i hur rättegångskostnaderna ska fördelas i det nationella målet. I detta avseende uppkommer särskilt frågan om det skulle strida mot artiklarna 6.1 och 7.1 i direktivet att fördela ansvaret för rättegångskostnaderna på så sätt S.R.G. ska stå för en del av rättegångskostnader om hon endast till viss del ska anses ha vunnit målet.

35 Det är mot ovan angivna bakgrund som Sofiyski rayonen sad (Distriktsdomstolen i Sofia, Bulgarien) har beslutat att vilandeförklara målet och ställa följande frågor till EU-domstolen:

”1) Ska artikel 3 g i direktiv [2008/48] tolkas på så sätt att avgifter för kompletterande tjänster som har avtalats i samband med ett konsumentkreditavtal, såsom möjligheten att skjuta fram förfallodatum för eller minska beloppet på ett visst antal delbetalningar, utgör en del av den effektiva räntan för krediten?

2) Ska artikel 10.2 g i direktiv [2008/48] tolkas på så sätt att felaktiga uppgifter om den effektiva räntan i ett kreditavtal mellan en näringsidkare och en konsument ska likställas med en avsaknad av uppgifter om effektiv ränta i kreditavtalet, vilket innebär att den nationella domstolen är skyldig att tillämpa de rättsföljder som föreskrivs i nationell lagstiftning vid avsaknad av uppgifter om effektiv ränta i ett konsumentkreditavtal?

3) Ska artikel 22.4 i direktiv [2008/48] tolkas på så sätt att den i nationell lagstiftning föreskrivna ogiltighetspåföljden vid oriktig angivelse av den effektiva räntan i ett konsumentkreditavtal, som innebär att enbart det beviljade kapitalbeloppet ska betalas tillbaka, är proportionerlig?

4) Ska artikel 4.1 och 4.2 i direktiv [93/13] tolkas på så sätt att de avgifter för ett paket med kompletterande tjänster som anges i ett separat tilläggsavtal till ett konsumentkreditavtal (huvudavtalet) ska anses utgöra del av avtalets huvudföremål och därmed inte kan bli föremål för en oskälighetsbedömning?

5) Ska artikel 3.1 i direktiv [93/13], jämförd med punkt 1 o i bilagan till det direktivet, tolkas på så sätt att ett villkor i ett tilläggsavtal om kompletterande tjänster till ett konsumentkreditavtal är oskäligt om konsumenten enligt avtalet har en teoretisk möjlighet att skjuta fram förfallodatum eller ändra amorteringsplanen, för vilket denne måste betala avgifter även om denna möjlighet inte utnyttjas?

6) Ska artiklarna 6.1 och 7.1 i direktiv 93/13 samt effektivitetsprincipen tolkas på så sätt att de utgör hinder för en nationell lagstiftning som gör det möjligt att låta konsumenten stå för en del av rättegångskostnaderna i följande fall: [För det första] om konsumenten delvis vunnit bifall till sin fastställelsetalan om att det inte föreligger en skyldighet att betala vissa belopp till följd av att ett avtalsvillkor har konstaterats vara oskäligt …, [för det andra] om det för konsumenten i praktiken blir omöjligt eller orimligt svårt att utöva sina rättigheter med avseende på fastställande av fordringens belopp, och [för det tredje] i samtliga fall där ett avtalsvillkor befinns vara oskäligt, inbegripet fall där förekomsten av det oskäliga avtalsvillkoret varken helt eller delvis har en direkt inverkan på storleken på kreditgivarens fordran, eller där villkoret inte har ett direkt samband med saken i målet?”

Prövning av tolkningsfrågorna

Den första frågan

36 EU-domstolen vill inledningsvis påpeka följande. Den hänskjutande domstolen har vid formuleringen av den första frågan visserligen endast nämnt den kompletterande tjänst till konsumentkreditavtalet som gör det möjligt för konsumenten att skjuta fram förfallodatum för

eller minska beloppet på ett visst antal delbetalningar. Faktum kvarstår dock att det av begäran om förhandsavgörande framgår att den problematik som tas upp i denna tolkningsfråga avser båda de nu aktuella kompletterande tjänsterna (beskrivna ovan i punkt 25).

37 För att EU-domstolen ska kunna ge den hänskjutande domstolen ett användbart och fullständigt svar på den första frågan, får denna fråga därför anses avse båda dessa två kompletterande tjänster och ha ställts för att få klarhet i huruvida artikel 3 g i direktiv 2008/48 ska tolkas på så sätt att begreppet ”konsumentens sammanlagda kreditkostnad” i den bestämmelsens mening, och därmed begreppet ”effektiv ränta”, i den mening som avses i direktivets artikel 3 i), omfattar kostnaderna för kompletterande tjänster till ett konsumentkreditavtal, vilka ger konsumenter som köper tjänsterna förtur vid prövningen av kreditansökan och vid utbetalningen av krediten samt en möjlighet att skjuta fram förfallodatum för eller minska beloppet på ett visst antal delbetalningar.

38 Av artikel 3 g i direktiv 2008/48 framgår att begreppet ”konsumentens sammanlagda kreditkostnad” omfattar samtliga kostnader, inklusive ränta, provision, skatter och alla andra slags avgifter, som konsumenten måste betala i samband med kreditavtalet och som kreditgivaren känner till, med undantag för notariatsavgifter. Enligt denna bestämmelse omfattar dessa kostnader även kostnader för kompletterande tjänster till kreditavtalet, under förutsättning att tecknande av tjänsteavtal är ett krav för att erhålla krediten eller för att erhålla den på de villkor som anges i marknadsföringen.

39 Av artikel 3 i) i direktiv 2008/48 framgår att med effektiv ränta avses konsumentens sammanlagda kreditkostnad angiven som en årlig ränta beräknad på kreditbeloppet, i förekommande fall med beaktande av de kostnader som avses i artikel 19.2 i direktivet.

40 Unionslagstiftaren har, för att säkerställa ett omfattande skydd för konsumenterna, gett begreppet ”konsumentens sammanlagda kreditkostnad” en vid definition (dom av den 16 juli 2020, Soho Group, C-686/19, EU:C:2020:582, punkt 31 och där angiven rättspraxis). I direktiv 2008/48 har begreppet definierats så, att därmed avses alla kostnader som konsumenten ska betala med anledning av kreditavtalet och som kreditgivaren känner till (dom av den 21 april 2016, Radlinger och Radlingerová, C-377/14, EU:C:2016:283, punkt 84).

41 För att säkerställa detta skydd åläggs medlemsstaterna i artikel 22.3 i direktiv 2008/48 dessutom en skyldighet att se till att de bestämmelser de antar för att genomföra detta direktiv inte kan kringgås genom det sätt på vilket avtal formuleras (dom av den 11 september 2019, Lexitor, C-383/18, EU:C:2019:702, punkt 30).

42 Det nu sagda innebär att det vid besvarandet av den första frågan måste prövas dels huruvida förvärvet av de berörda kompletterande tjänsterna utgör en förutsättning för att erhålla krediten eller är ett krav enligt avtalsvillkoren eller de villkor som angavs i marknadsföringen, dels huruvida det verkligen rör sig om kompletterande tjänster till det nu aktuella kreditavtalet och inte om ett upplägg som är avsett att dölja den verkliga kreditkostnaden, såsom S.R.G. i allt väsentligt har gjort gällande.

43 Det ska därvid inledningsvis påpekas att det uteslutande ankommer på den hänskjutande domstolen att göra en prövning av nu angivet slag med beaktande av samtliga uppgifter som den har tillgång till. Vid denna prövning får den hänskjutande domstolen inte enbart grunda sig på den omständigheten att S.R.G. vid kreditavtalets ingående frivilligt uttryckte en önskan om att köpa de

nu aktuella kompletterande tjänsterna eller att, såsom Profi Credit Bulgaria gjorde gällande vid den muntliga förhandlingen, de belopp som skulle betalas enligt avtalet och kostnaderna för dessa tjänster angavs separat i den ursprungliga amorteringsplanen.

44 Den hänskjutande domstolen ska göra nämnda prövning utifrån samtliga bestämmelser i det nu aktuella kreditavtalet och i dess allmänna villkor. Den ska även beakta i vilket rättsligt sammanhang och under vilka faktiska omständigheter avtalet ingicks. Detta ska läggas till grund för bedömningen av huruvida förvärvet av de aktuella kompletterande tjänsterna var en förutsättning – eller ett krav enligt nämnda bestämmelser eller de villkor som angavs i marknadsföringen – för att avtalet skulle kunna ingås och av huruvida syftet med ett avtalsupplägg som det nu aktuella i själva verket är att via avtalsbestämmelser som rör dessa kompletterande tjänster lyfta ut en del av ersättningen för lånet från själva kreditavtalet för att på så sätt uppnå att hela ersättningen inte framgår av det avtalet och därmed inte omfattas vare sig av begreppet ”konsumentens sammanlagda kreditkostnad” eller av begreppet ”effektiv ränta”, i den mening som avses i direktiv 2008/48.

45 I enlighet med den rättspraxis som anges i punkt 41 ovan ankommer det särskilt på den hänskjutande domstolen att pröva huruvida den omständigheten att priset för de kompletterande tjänsterna inte inkluderades i den effektiva räntan i själva verket syftade till att kringgå förbudet i artikel 19.4 ZPK, i vilken föreskrivs att den effektiva räntan inte får vara högre än fem gånger den lagstadgade dröjsmålsräntan i BGN eller i utländsk valuta, i enlighet med vad som fastställts genom beslut av Bulgariens ministerråd.

46 Av det ovan anförda följer att den första frågan ska besvaras enligt följande. Artikel 3 g i direktiv 2008/48 ska tolkas på så sätt att begreppet ”konsumentens sammanlagda kreditkostnad” i den bestämmelsens mening, och därmed begreppet ”effektiv ränta”, i den mening som avses i direktivets artikel 3 i), omfattar kostnaderna för kompletterande tjänster till ett konsumentkreditavtal, vilka ger konsumenter som köper tjänsterna förtur vid prövningen av kreditansökan och vid utbetalningen av krediten samt en möjlighet att skjuta fram förfallodatum för eller minska beloppet på ett visst antal delbetalningar, om det visar sig att förvärvet av dessa tjänster är ett krav för att erhålla den aktuella krediten eller om de utgör ett upplägg som syftar till att dölja den faktiska kreditkostnaden.

Den andra och den tredje frågan

47 EU-domstolen vill inledningsvis påpeka följande. Den hänskjutande domstolen har vid formuleringen av den tredje frågan formellt sett visserligen hänvisat till artikel 22.4 i direktiv 2008/48. Av begäran om förhandsavgörande, så som den förtydligats av den hänskjutande domstolen, framgår dock att det som nämnda domstol vill få klarhet i huvudsakligen avser artikel 23 i direktivet.

48 Vidare ska påpekas att EU-domstolen är behörig att tillhandahålla den hänskjutande domstolen alla uppgifter om unionsrättens tolkning som kan vara användbara vid avgörandet av det nationella målet genom att utifrån samtliga uppgifter som nämnda domstol har lämnat, och i synnerhet utifrån skälen i beslutet om hänskjutande, avgöra vilka delar av unionsrätten som behöver tolkas med hänsyn till saken i målet (se, för ett liknande resonemang, dom av den 22 april 2021, Profi Credit Slovakia, C-485/19, EU:C:2021:313, punkt 50 och där angiven rättspraxis). Med hänvisning till detta finner EU-domstolen att den tredje tolkningsfrågan ska besvaras utifrån artikel 23 i direktiv 2008/48.

49 Den hänskjutande domstolen får följaktligen anses ha ställt den andra och den tredje frågan, vilka ska prövas tillsammans, för att få klarhet i huruvida artiklarna 10.2 g och 23 i direktiv 2008/48 ska tolkas på så sätt att de utgör hinder för en nationell lagstiftning enligt vilken den omständigheten att ett konsumentkreditavtal saknar uppgift om den effektiva räntan inklusive samtliga i artikel 3 g i direktivet angivna kostnader medför att krediten ska anses vara ränte- och avgiftsfri för den berörda konsumenten, vilket innebär att rättsföljden av kreditavtalets ogiltighet är att konsumenten endast är skyldig att återbetala kapitalbeloppet.

50 EU-domstolen gör i denna del följande bedömning. Av rättspraxis framgår att artikel 10.2 i direktiv 2008/48 innebär en fullständig harmonisering av vilka uppgifter som ett kreditavtal ska innehålla (se, för ett liknande resonemang, dom av den 9 november 2016, Home Credit Slovakia, C-42/15, EU:C:2016:842, punkt 56). I artikel 10.2 g i direktivet föreskrivs för detta ändamål att kreditavtalet på ett klart och kortfattat sätt ska innehålla uppgift om den effektiva räntan och det sammanlagda belopp som ska betalas av konsumenten och som beräknas vid den tidpunkt då kreditavtalet ingås.

51 Av domstolens praxis framgår att uppgiften om den effektiva räntan i kreditavtalet är av väsentlig betydelse, bland annat eftersom den gör det möjligt för konsumenten att bedöma konsekvenserna av kreditåtagandet (se, för ett liknande resonemang, dom av den 9 november 2016, Home Credit Slovakia, C-42/15, EU:C:2016:842, punkterna 67 och 70).

52 Vidare framgår av artikel 23 jämförd med skäl 47 i direktiv 2008/48 att regleringen av påföljder vid överträdelser av nationella bestämmelser som antas i enlighet med direktivet visserligen är en fråga för den nationella lagstiftningen i respektive medlemsstat, men att det krävs att de föreskrivna påföljderna är effektiva, proportionerliga och avskräckande. Detta krav innebär att påföljdernas stränghet ska vara väl avvägd i förhållande till de beivrade överträdelsernas allvar, och särskilt säkerställa att påföljderna har en avskräckande verkan samtidigt som proportionalitetsprincipen iakttas (se, för ett liknande resonemang, dom av den 9 november 2016, Home Credit Slovakia, C-42/15, EU:C:2016:842, punkterna 61–63 och där angiven rättspraxis).

53 Mot bakgrund av det ovan nämnda uttalandet om att det är av väsentlig betydelse för konsumenten att ett kreditavtal innehåller uppgift om den effektiva räntan har EU-domstolen funnit att en nationell domstol har rätt att på eget initiativ tillämpa en nationell lagstiftning enligt vilken avsaknad av nämnda uppgift i avtalet medför att krediten ska anses vara ränte- och avgiftsfri för konsumenten (se, för ett liknande resonemang, beslut av den 16 november 2010, Pohotovosť, C-76/10, EU:C:2010:685, punkt 77).

54 EU-domstolen har även vid prövningen av ett fall där det i ett kreditavtal endast angavs en uppskattad effektiv ränta, och att uppgift om dess exakta storlek skulle lämnas när krediten väl beviljats, slagit fast att en påföljd av nyss nämnt slag, som innebär att kreditgivaren förlorar sin rätt att ta ut ränta och avgifter, ska anses vara proportionerlig i den mening som avses i artikel 23 i direktiv 2008/48 (se, för ett liknande resonemang, dom av den 9 november 2016, Home Credit Slovakia, C-42/15, EU:C:2016:842, punkterna 18 och 69–71).

55 Vad gäller det nu aktuella fallet ska följande konstateras. Det är av väsentlig betydelse att ett kreditavtal innehåller uppgift om den effektiva räntan för att konsumenterna ska kunna få kännedom om sina rättigheter och skyldigheter. Det krävs även att samtliga i artikel 3 g i direktiv 2008/48 angivna kostnader inkluderas vid beräkningen av den effektiva räntan. Det nu sagda innebär att om ett kreditavtal anger en effektiv ränta som inte ger en korrekt bild av den

sammanlagda kreditkostnaden, så medför detta – på samma sätt som om avtalet saknar uppgift om den effektiva räntan – att konsumenten fråntas möjligheten att bilda sig en tydlig uppfattning av konsekvenserna av kreditåtagandet. EU-domstolen finner således att en påföljd som innebär att kreditgivaren förlorar sin rätt att ta ut ränta och avgifter vid underlåtenhet att ange en effektiv ränta som inte inkluderar den sammanlagda kreditkostnaden motsvarar den aktuella överträdelsens allvar och är avskräckande och proportionerlig.

56 Av det ovan anförda följer att den andra och den tredje frågan ska besvaras enligt följande. Artiklarna 10.2 g och 23 i direktiv 2008/48 ska tolkas på så sätt att de inte utgör hinder för en nationell lagstiftning enligt vilken den omständigheten att ett konsumentkreditavtal saknar uppgift om den effektiva räntan inklusive samtliga i artikel 3 g i direktivet angivna kostnader medför att krediten ska anses vara ränte- och avgiftsfri för den berörda konsumenten, vilket innebär att rättsföljden av kreditavtalets ogiltighet är att konsumenten endast är skyldig att återbetala kapitalbeloppet.

Den fjärde frågan

57 Den hänskjutande domstolen har ställt den fjärde frågan för att få klarhet i huruvida artikel 4.2 i direktiv 93/13 ska tolkas på så sätt att avtalsvillkor avseende kompletterande tjänster till ett konsumentkreditavtal – vilka ger konsumenter som köper tjänsterna förtur vid prövningen av kreditansökan och vid utbetalningen av krediten samt en möjlighet att skjuta fram förfallodatum för eller minska beloppet på ett visst antal delbetalningar – utgör en del av kreditavtalets huvudföremål, i den mening som avses i denna bestämmelse, och därmed inte kan bli föremål för en oskälighetsbedömning.

58 EU-domstolen vill inledningsvis göra följande påpekande. Enligt frågans formulering angavs de nu aktuella kompletterande tjänsterna i ett tilläggsavtal till kreditavtalet, men denna uppgift framgår inte tydligt av begäran om förhandsavgörande. Det ska dock konstateras att avtalsvillkoren avseende dessa tjänster är en oskiljaktig del av kreditavtalet och därför inte kan existera självständigt utan detta avtal samt att kostnaderna för dessa tjänster ingår i amorteringsplanen för lånet. Dessa avtalsvillkor ska således bedömas utifrån kreditavtalets sammanhang och föremål, oberoende av om de förekommer i själva kreditavtalet eller i ett tilläggsavtal till detta.

59 I detta avseende ska det påpekas att artikel 4.2 i direktiv 93/13 föreskriver ett undantag från den ordning för materiell prövning av oskäliga villkor som framgår av den genom direktivet införda konsumentskyddsregleringen och att denna bestämmelse därför ska tolkas restriktivt (dom av den 20 september 2017, Andriciuc m.fl., C-186/16, EU:C:2017:703, punkt 34 och där angiven rättspraxis).

60 Vad gäller kategorin avtalsvillkor som omfattas av begreppet ”avtalets huvudföremål”, i den bestämmelsens mening, har EU-domstolen slagit fast att med sådana avtalsvillkor avses villkor som anger de väsentliga avtalsförpliktelserna och i den egenskapen kännetecknar avtalet. Avtalsvillkor som är av underordnad betydelse i förhållande till de villkor som definierar själva kärnan i avtalsförhållandet kan däremot inte anses ingå i begreppet ”avtalets huvudföremål” (dom av den 20 september 2017, Andriciuc m.fl., C-186/16, EU:C:2017:703, punkterna 35 och 36 och där angiven rättspraxis).

61 De väsentliga förpliktelserna i ett kreditavtal är följande. Kreditgivaren åtar sig i huvudsak att ställa ett visst penningbelopp till låntagarens förfogande, medan låntagaren i huvudsak åtar sig att betala tillbaka detta belopp, i allmänhet jämte ränta, enligt den angivna amorteringsplanen (se, för ett liknande resonemang, dom av den 16 mars 2023, Caixabank (Låneuppläggningsavgift), C-565/21, EU:C:2023:212, punkt 18 och där angiven rättspraxis).

62 Med hänsyn till skyldigheten att tolka artikel 4.2 i direktiv 93/13 restriktivt, har EU-domstolen slagit fast att skyldigheten att betala ersättning för tjänster som avser kreditprövning, kreditgivning och kredithandläggning eller andra liknande tjänster som normalt tillhandahålls av kreditgivaren i samband med kreditgivning inte kan anses ingå bland de väsentliga förpliktelserna i ett kreditavtal, såsom dessa angetts i föregående punkt (dom av den 16 mars 2023, Caixabank (Låneuppläggningsavgift), C-565/21, EU:C:2023:212, punkterna 22 och 23).

63 Det ska även påpekas att de avtalsvillkor som avses i nämnda bestämmelse är undantagna från oskälighetsbedömning endast i den mån den behöriga nationella domstolen, efter en prövning i det enskilda fallet, finner att näringsidkaren utformat dem på ett klart och begripligt sätt (dom av den 5 juni 2019, GT, C-38/17, EU:C:2019:461, punkt 31 och där angiven rättspraxis).

64 Vad gäller frågan hur avtalsvillkoren avseende kostnaderna för de nu aktuella kompletterande tjänsterna ska kvalificeras, framgår det av beslutet om hänskjutande att dessa tjänster avser att konsumenten ges förtur vid prövningen av kreditansökan och vid utbetalningen av krediten samt en möjlighet att skjuta fram förfallodatum för eller minska beloppet på ett visst antal delbetalningar.

65 Mot bakgrund av ovan i punkterna 61 och 62 anförd rättspraxis torde dessa tjänster inte kunna anses röra själva kärnan i det aktuella avtalsförhållandet, det vill säga dels att kreditgivaren åtar sig att ställa ett visst penningbelopp till kredittagarens förfogande, dels att kreditgivaren åtar sig att återbetala detta belopp, i allmänhet jämte ränta, enligt den angivna amorteringsplanen. Detta är dock en fråga som det ankommer på den hänskjutande domstolen att pröva.

66 Därutöver gäller i detta avseende följande. Även om den hänskjutande domstolen, efter den prövning som det ankommer på den att göra inom ramen för den första frågan, skulle komma fram till att kostnaderna för de nu aktuella kompletterande tjänsterna borde ha inkluderats i ”konsumentens sammanlagda kreditkostnad”, i den mening som avses i artikel 3 g i direktiv 2008/48, och därmed i den effektiva räntan, i den mening som avses i direktivets artikel 3 i), innebär detta inte att avtalsvillkoren avseende dessa kostnader automatiskt skulle komma att omfattas av undantaget i artikel 4.2 i direktiv 93/13.

67 Såsom EU-domstolen slog fast i punkt 47 i domen av den 26 februari 2015, Matei, C-143/13, EU:C:2015:127, gäller nämligen att den exakta innebörden av begreppen ”huvudföremål” och ”pris”, i den mening som avses i artikel 4.2 i direktiv 93/13, inte kan fastställas utifrån begreppet ”konsumentens sammanlagda kreditkostnad” i den mening som avses i artikel 3 g i direktiv 2008/48. Det sagda innebär att den omständigheten att olika typer av avgifter ingår i den sammanlagda kostnaden för en konsumentkredit inte är avgörande för att fastställa huruvida dessa avgifter omfattas av de väsentliga avtalsförpliktelserna i kreditavtalet (se, för ett liknande resonemang, dom av den 3 september 2020, Profi Credit Polska, C-84/19, C-222/19 och C-252/19, EU:C:2020:631, punkt 69).

68 Av det ovan anförda följer att den fjärde frågan ska besvaras enligt följande. Artikel 4.2 i direktiv 93/13 ska tolkas på så sätt att avtalsvillkor avseende kompletterande tjänster till ett konsumentkreditavtal – vilka ger konsumenter som köper tjänsterna förtur vid prövningen av kreditansökan och vid utbetalningen av krediten samt en möjlighet att skjuta fram förfallodatum för eller minska beloppet på ett visst antal delbetalningar – i princip inte utgör en del av avtalets huvudföremål, i den bestämmelsens mening, vilket innebär att de kan bli föremål för en oskälighetsbedömning.

Den femte frågan

69 Den hänskjutande domstolen har ställt den femte frågan för att få klarhet i huruvida artikel 3.1 i direktiv 93/13, jämförd med punkt 1 o i direktivets bilaga, ska tolkas på så sätt att ett villkor i ett konsumentkreditavtal som ger den berörda konsumenten möjlighet att mot en extra kostnad skjuta fram förfallodatum för eller minska beloppet på ett visst antal delbetalningar – oavsett om konsumenten kommer att använda sig av denna möjlighet eller inte – ska anses vara oskäligt.

70 EU-domstolen gör i denna del följande bedömning. Bilagan till direktiv 93/13, till vilken det hänvisas i artikel 3.3 i direktivet, innehåller en vägledande, inte uttömmande, förteckning över avtalsvillkor som kan anses oskäliga. Bland dessa ingår, enligt punkt 1 o i bilagan, villkor vars mål eller konsekvens är att förplikta konsumenten att fullgöra alla sina skyldigheter även om inte näringsidkaren fullgör sina.

71 Det framgår av ordalydelsen i nämnda punkt i bilagan att den inte avser ett villkor i ett kreditavtal som ger den berörda konsumenten möjlighet att mot en extra kostnad skjuta fram förfallodatum för eller minska beloppet på ett visst antal delbetalningar. Ett sådant avtalsvillkor föreskriver nämligen en eventuell skyldighet som näringsidkaren i princip är skyldig att fullgöra, som motprestation för en kostnad som konsumenten betalar för en ökad flexibilitet vid fullgörandet av avtalet.

72 Det nu sagda innebär dock inte att ett sådant avtalsvillkor inte skulle kunna anses vara oskäligt, i den mening som avses i artikel 3.1 i direktiv 93/13, om det inte har varit föremål för individuell förhandling och om det i strid med kravet på god sed medför en betydande obalans i parternas rättigheter och skyldigheter enligt avtalet till nackdel för konsumenten.

73 Vad gäller frågan huruvida ett visst avtalsvillkor är oskäligt eller inte, framgår av artikel 4.1 i direktiv 93/13 att denna fråga ska bedömas utifrån vilken typ av varor eller tjänster som avtalet avser och med hänsyn tagen till alla omständigheter vid och kring avtalets ingående samt till alla övriga villkor i avtalet eller i något annat avtal som det är beroende av.

74 Det ska under alla omständigheter påpekas att det vid bedömningen av huruvida ett avtalsvillkor eventuellt är oskäligt ankommer på den hänskjutande domstolen att pröva hur villkoret ska bedömas med hänsyn till omständigheterna i det enskilda fallet, och på EU-domstolen att utifrån bestämmelserna i direktiv 93/13 fastställa vilka kriterier som den nationella domstolen kan eller ska tillämpa vid prövningen av avtalsvillkor mot bakgrund av dessa bestämmelser (dom av den 10 september 2020, A (Andrahandsuthyrning av en subventionerad bostad), C-738/19, EU:C:2020:687, punkt 31 och där angiven rättspraxis).

75 Överfört på förevarande fall innebär det nyss anförda att det ankommer på den hänskjutande domstolen att avgöra huruvida avtalsvillkoret som ger den berörda konsumenten möjlighet att mot en extra kostnad skjuta fram förfallodatum för eller minska beloppet på ett visst antal delbetalningar – oavsett om konsumenten kommer att använda sig av denna möjlighet eller inte – ska anses vara oskäligt mot bakgrund av alla omständigheter kring kreditavtalets ingående.

76 Vid bedömningen av om detta avtalsvillkor är oskäligt, och särskilt av om det eventuellt ger upphov till en obalans i avtalsförhållandet, ska den hänskjutande domstolen beakta både huruvida detta avtalsvillkor uppfyller kravet på transparens (se, för ett liknande resonemang, dom av den 10 juni 2021, BNP Paribas Personal Finance, C-609/19, EU:C:2021:469, punkt 62 och där angiven rättspraxis) och vilket bedömningsutrymme som kreditgivaren förfogar över när denne ska besluta om en ansökan om ändring av amorteringsplanen.

77 I det sistnämnda avseendet ankommer det även på den hänskjutande domstolen att göra en avvägning mellan hur stor extra kostnad det medför för konsumenten att köpa den aktuella tjänsten och kreditbeloppets storlek, med beaktande även av samtliga avgifter som tas ut i samband med det nu aktuella kreditavtalet. Av rättspraxis framgår nämligen att om det redan av en kvantitativ ekonomisk bedömning står klart att det föreligger en betydande obalans, är det inte nödvändigt att pröva andra omständigheter. När det gäller ett kreditavtal kan det anses stå klart att en sådan obalans föreligger bland annat om de tjänster som tillhandahållits som motprestation för andra kostnader än ränta inte rimligen omfattas av de tjänster som tillhandahållits i samband med ingåendet eller förvaltningen av kreditavtalet, eller om de kostnader som övervältras på konsumenten som avgifter för kreditgivning och kreditadministration är uppenbart oproportionerliga i förhållande till kreditbeloppet (dom av den 23 november 2023, Provident Polska, C-321/22, EU:C:2023:911, punkt 47 och där angiven rättspraxis).

78 Av det ovan anförda följer att den femte frågan ska besvaras enligt följande. Artikel 3.1 i direktiv 93/13 ska tolkas på så sätt att ett villkor i ett konsumentkreditavtal som ger den berörda konsumenten möjlighet att mot en extra kostnad skjuta fram förfallodatum för eller minska beloppet på ett visst antal delbetalningar – oavsett om konsumenten kommer att använda sig av denna möjlighet eller inte – kan anses vara oskäligt, bland annat om denna kostnad är uppenbart oproportionerlig i förhållande till kreditbeloppet.

Den sjätte frågan

79 Den hänskjutande domstolen har ställt den sjätte frågan för att få klarhet i huruvida artiklarna 6.1 och 7.1 i direktiv 93/13, jämförda med effektivitetsprincipen, ska tolkas på så sätt att de utgör hinder för en nationell lagstiftning som innebär att en domstol, som i ett mål rörande ett konsumentavtal har ogiltigförklarat ett villkor i detta avtal på grund av att det är oskäligt, kan förordna att konsumenten ska stå för en del av rättegångskostnaderna, om han eller hon endast delvis har vunnit bifall till sitt yrkande om återbetalning av enligt det ogiltigförklarade villkoret felaktigt erlagda belopp.

80 Den hänskjutande domstolen vill särskilt få klarhet i huruvida den tolkning som EU-domstolen gjorde i punkt 99 i domen av den 16 juli 2020, Caixabank och Banco Bilbao Vizcaya Argentaria (C-224/19 och C-259/19, EU:C:2020:578), endast är tillämplig i fall där det i praktiken är omöjligt eller orimligt svårt att fastställa i vilken omfattning en konsument har rätt till återbetalning av

belopp som han eller hon har betalat på grundval av ett villkor som förklarats vara oskäligt, eller om denna tolkning även är tillämplig i samtliga fall där konsumenten endast delvis vunnit bifall till sitt yrkande om återbetalning av enligt ett sådant villkor felaktigt erlagda belopp.

81 Den hänskjutande domstolen har vad gäller det nu aktuella målet anfört följande. Om den finner att avtalsvillkoren avseende de i målet aktuella kompletterande tjänsterna omfattas av avtalets huvudföremål, i den mening som avses i artikel 4.2 i direktiv 93/13, eller att kostnaderna för dessa tjänster inte ska inkluderas i den effektiva räntan enligt direktiv 2008/48, eller att yrkandet om att kreditgivaren ska fråntas sin rätt till ränta och avgifter endast delvis ska bifallas, och därmed endast delvis bifaller S.R.G.:s talan, ska den även förordna om fördelningen av rättegångskostnaderna enligt artikel 78 GPK.

82 EU-domstolen påpekar därvid att fördelningen av rättegångskostnaderna i ett mål vid nationell domstol omfattas av medlemsstaternas processuella autonomi, under förutsättning att likvärdighetsprincipen och effektivitetsprincipen iakttas (dom av den 22 september 2022, Servicios Prescriptor y medios de pagos EFC, C-215/21, EU:C:2022:723, punkt 34 och där angiven rättspraxis).

83 Visserligen utgör effektivitetsprincipen i allmänhet inte hinder för att konsumenten ådrar sig vissa rättegångskostnader när han eller hon väcker talan om fastställelse av att ett avtalsvillkor är oskäligt (dom av den 7 april 2022, Caixabank, C-385/20, EU:C:2022:278, punkt 51). Det ska dock även påpekas att direktiv 93/13 ger konsumenten rätt att väcka talan vid domstol och yrka att den ska fastställa att ett visst avtalsvillkor är oskäligt, och därmed ska lämnas utan avseende, och att denna rätt måste kunna göras gällande på ett effektivt sätt. Det nu sagda innebär att reglerna om fördelningen av rättegångskostnaderna i ett sådant mål inte får avhålla konsumenten från att utöva nämnda rätt (se, för ett liknande resonemang, dom av den 22 september 2022, Servicios Prescriptor y medios de pagos EFC, C-215/21, EU:C:2022:723, punkt 37 och där angiven rättspraxis).

84 I punkt 99 i domen av den 16 juli 2020, Caixabank och Banco Bilbao Vizcaya Argentaria (C-224/19 och C-259/19, EU:C:2020:578), slog EU-domstolen fast att artiklarna 6.1 och 7.1 i direktiv 93/13 samt effektivitetsprincipen ska tolkas på så sätt att de utgör hinder för lagregler som gör det möjligt att låta konsumenten stå för en del av rättegångskostnaderna, beroende på storleken på de felaktigt betalade belopp som återbetalas till konsumenten med anledning av att ett avtalsvillkor förklarats vara ogiltigt på grund av att det är oskäligt, eftersom dessa lagregler utgör ett väsentligt hinder som kan avhålla konsumenter från att utöva sin rätt enligt direktiv 93/13 till effektiv domstolsprövning av om vissa avtalsvillkor kan anses vara oskäliga.

85 De processuella regler om rättegångskostnadsfördelning som var aktuella i det mål som avgjordes genom den domen innebar, såsom framgår av punkt 94 i domen, en möjlighet att inte förplikta näringsidkaren att ersätta rättegångskostnaderna fullt ut i fall där en konsument visserligen vunnit bifall till sitt yrkande om ogiltigförklaring av ett oskäligt avtalsvillkor, men endast vunnit bifall till viss del till sitt yrkande om återbetalning av enligt detta avtalsvillkor erlagda belopp.

86 Det framgår av den rättspraxis som bygger på nämnda dom att följande gäller i fall där en konsument vunnit helt bifall till sitt yrkande om att ett avtalsvillkor ska förklaras vara ogiltigt på grund av att det är oskäligt. Redan den omständigheten att endast en del av enligt det ogiltigförklarade villkoret erlagda belopp ska återbetalas till konsumenten – på grund av att det föreligger en motstridig praxis som hindrar konsumenten från att på ett korrekt sätt

beloppsbestämma sitt återbetalningskrav – kan inte medföra att konsumenten ska stå för en del av rättegångskostnaderna, beroende på storleken på de felaktigt betalade belopp som återbetalas till honom eller henne.

87 Det kan följaktligen inte uteslutas att en konsument kan bli tvungen att bära en del av de rättegångskostnader som han eller hon har haft för att väcka talan om fastställelse av att ett avtalsvillkor är oskäligt, om han eller hon har vunnit bifall till yrkandet om ogiltighetsförklaring av detta villkor men endast delvis har vunnit bifall till sitt yrkande om återbetalning av enligt det ogiltigförklarade villkoret felaktigt erlagda belopp. Detta kan bland annat bli aktuellt i fall där konsumenten utövar sin rätt till återbetalning i ond tro. Det förhåller sig dock annorlunda med ett fall där konsumenten vunnit bifall till sin talan om ogiltighetsförklaring av ett oskäligt avtalsvillkor, men endast delvis vunnit bifall till sitt återbetalningsyrkande på grund av att det i praktiken är omöjligt eller orimligt svårt för konsumenten att fastställa omfattningen av sin rätt till återbetalning av enligt det ogiltigförklarade villkoret erlagda belopp. I ett sådant fall kan processrättsliga regler enligt vilka konsumenten ska stå för en del av rättegångskostnaderna avhålla konsumenten från att utöva sina rättigheter enligt direktiv 93/13.

88 Av det ovan anförda följer att den sjätte frågan ska besvaras enligt följande. Artiklarna 6.1 och 7.1 i direktiv 93/13, jämförda med effektivitetsprincipen, ska tolkas på så sätt att de utgör hinder för en nationell lagstiftning som innebär att en domstol, som i ett mål rörande ett konsumentavtal har ogiltigförklarat ett villkor i detta avtal på grund av att det är oskäligt, kan förordna att konsumenten ska stå för en del av rättegångskostnaderna, om han eller hon endast delvis har vunnit bifall till sitt yrkande om återbetalning av enligt det ogiltigförklarade villkoret felaktigt erlagda belopp på grund av det i praktiken är omöjligt eller orimligt svårt att fastställa i vilken omfattning konsumenten har rätt till återbetalning av dessa belopp.

Rättegångskostnader

89 Eftersom förfarandet i förhållande till parterna i det nationella målet utgör ett led i beredningen av samma mål, ankommer det på den hänskjutande domstolen att besluta om rättegångskostnaderna. De kostnader för att avge yttrande till domstolen som andra än nämnda parter har haft är inte ersättningsgilla.

Mot denna bakgrund beslutar domstolen (nionde avdelningen) följande:

1) **Artikel 3 g i Europaparlamentets och rådets direktiv 2008/48/EG av den 23 april 2008 om konsumentkreditavtal och om upphävande av rådets direktiv 87/102/EEG**

ska tolkas på följande sätt:

Begreppet ”konsumentens sammanlagda kreditkostnad” i den bestämmelsens mening, och därmed begreppet ”effektiv ränta”, i den mening som avses i direktivets artikel 3 i), omfattar kostnaderna för kompletterande tjänster till ett konsumentkreditavtal, vilka ger konsumenter som köper tjänsterna förtur vid prövningen av kreditansökan och vid utbetalningen av krediten samt en möjlighet att skjuta fram förfallodatum för eller minska beloppet på ett visst antal delbetalningar, om det visar sig att förvärvet av dessa tjänster är ett krav för att erhålla den aktuella krediten eller om de utgör ett upplägg som syftar till att dölja den faktiska kreditkostnaden.

2) Artiklarna 10.2 g och 23 i direktiv 2008/48

ska tolkas på så sätt

att de inte utgör hinder för en nationell lagstiftning enligt vilken den omständigheten att ett konsumentkreditavtal saknar uppgift om den effektiva räntan inklusive samtliga i artikel 3 g i direktivet angivna kostnader medför att krediten ska anses vara ränte- och avgiftsfri för den berörda konsumenten, vilket innebär att rättsföljden av kreditavtalets ogiltighet är att konsumenten endast är skyldig att återbetala kapitalbeloppet.

3) Artikel 4.2 i rådets direktiv 93/13/EEG av den 5 april 1993 om oskäliga villkor i konsumentavtal

ska tolkas på följande sätt:

Avtalsvillkor avseende kompletterande tjänster till ett konsumentkreditavtal – vilka ger konsumenter som köper tjänsterna förtur vid prövningen av kreditansökan och vid utbetalningen av krediten samt en möjlighet att skjuta fram förfallodatum för eller minska beloppet på ett visst antal delbetalningar – utgör i princip inte en del av avtalets huvudföremål, i den bestämmelsens mening, vilket innebär att de kan bli föremål för en oskälighetsbedömning.

4) Artikel 3.1 i direktiv 93/13

ska tolkas på följande sätt:

Ett villkor i ett konsumentkreditavtal som ger den berörda konsumenten möjlighet att mot en extra kostnad skjuta fram förfallodatum för eller minska beloppet på ett visst antal delbetalningar – oavsett om konsumenten kommer att använda sig av denna möjlighet eller inte – kan anses vara oskäligt, bland annat om denna kostnad är uppenbart oproportionerlig i förhållande till kreditbeloppet.

5) Artiklarna 6.1 och 7.1 i direktiv 93/13, jämförda med effektivitetsprincipen,

ska tolkas på så sätt

att de utgör hinder för en nationell lagstiftning som innebär att en domstol, som i ett mål rörande ett konsumentavtal har ogiltigförklarat ett villkor i detta avtal på grund av att det är oskäligt, kan förordna att konsumenten ska stå för en del av rättegångskostnaderna, om han eller hon endast delvis har vunnit bifall till sitt yrkande om återbetalning av enligt det ogiltigförklarade villkoret felaktigt erlagda belopp på grund av det i praktiken är omöjligt eller orimligt svårt att fastställa i vilken omfattning konsumenten har rätt till återbetalning av dessa belopp.

Underskrifter